

Людмила Савранчук,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Досліджено особливості адміністративно-правових відносин у сфері обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів. Сформульовано авторське визначення дефініції «адміністративно-правові відносини у сфері обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів».

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, обов'язкове страхування цивільної відповідальності, транспортний засіб.

Савранчук Л.

Административно-правовые отношения в сфере обязательного страхования гражданской ответственности владельцев наземных транспортных средств в Украине

Исследовано особенности административно-правовых отношений в сфере обязательного страхования гражданской ответственности владельцев наземных транспортных средств. Сформулировано авторское определение дефиниции «административно-правовые отношения в сфере обязательного страхования гражданской ответственности владельцев транспортных средств».

Ключевые слова: административно-правовые отношения, обязательное страхование гражданской ответственности; транспортное средство.

Savranchuk L.

The administrative and legal relationships in the sphere of compulsory civil liability insurance of the owners of vehicles in Ukraine

The article is dedicated to the research of peculiarities of the administrative and law relationships in the sphere of compulsory civil liability insurance of the owners of land vehicles. The author's notion of the definition of the «administrative and law relationships in the sphere of compulsory civil liability insurance of the owners of vehicles» is formulated.

Keywords: administrative and law relationships; compulsory civil liability insurance; a vehicle.

Постановка проблеми. На сьогодні автомобіль став невід'ємною частиною повсякденного життя. Важко уявити сучасну людину без автомобіля. Щорічно збільшується кількість автомобілів, що перебувають у власності як фізичних, так і юридичних осіб. За статистикою, в середині 2017 р. в Україні нараховувалося понад 9 млн. транспортних засобів, що на 2% більше від показника в 2016 р. Разом із кількістю транспортних засобів зростає і кількість дорожньо-транспортних пригод (надалі – ДТП). Загалом за перше півріччя 2017 р. в Україні загальна кількість ДТП зросла на 6,1%, в порівнянні з аналогічним періодом 2016-го р. – до 76,6 тисяч. Щоправда, кількість ДТП з постраждалими зменшилась на три відсотки – загалом у 2017 р. майже кожна сьома аварія закінчувалась травмами або й фатально [1]. Така динаміка зростання ДТП ставить проблему щодо забезпечення безпеки у сфері дорожнього руху у розряд найважливіших завдань держави.

Оскільки автомобіль є джерелом підвищеної небезпеки, то до його експлуатації пред'являються підвищені вимоги. Так, у зв'язку з цим, усі водії підлягають обов'язковому страхуванню цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, що є превентивним заходом забезпечення безпеки у сфері забезпечення дорожнього руху та гарантом забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну потерпілих при експлуатації наземних транспортних засобів на території України.

Саме тому для теорії адміністративного права важливого значення набуває визначення специфіки адміністративно-правових відносин у сфері обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальними теоретичними питаннями організації цього виду страхування і дослідження ризику настання адміністративної відповідальності власників транспортних засобів, за порушення передбаченого законом обов'язку зі страхування своєї відповідальності, була приділена увага учених: Т. В. Блащук, Н. В. Безсмертної, Т. О. Гуржія, П. Є. Рабіновича, В. Й. Развадовського, О. І. Рибака, Т. А. Третьякової, С. І. Шимона та ін. Багато монографій та наукових статей розглядають діяльність органів і посадових осіб, уповноважених у сфері безпеки дорожнього руху. Однак комплексний аналіз адміністративно-правових аспектів правового регулювання обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів у взаємозв'язку з системою забезпечення безпеки дорожнього руху не проводився, у зв'язку із чим сьогодні серед вчених немає єдиного підходу щодо визначення поняття та видів правовідносин у зазначеній сфері.

Мета статті – визначити зміст адміністративно-правових відносин у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів як одного із заходів забезпечення безпеки у сфері дорожнього руху.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-якому суспільству притаманні різного роду суспільні відносини: політичні, економічні, культурні, моральні тощо. Одним із дієвих, ефективних регуляторів суспільних відносин є право. Внаслідок нормативного впливу будь-які суспільні відносини стають правовими, не втрачаючи свій початковий фактичний зміст.

Здебільшого дослідники зазначають, що адміністративні правовідносини є об'єктом адміністративного права. Велике місце в обов'язковому страхуванні цивільної відповідальності власників транспортних засобів займають адміністративно-правові відносини, важливість яких полягає в тому, що саме в них проявляється вся складність і комплексність адміністративного права [2, с. 73].

Передусім потрібно зазначити, що у науці адміністративного права під адміністративно-правовими відносинами розуміються відносини, які виникають з приводу виконання адміністративних зобов'язань публічною адміністрацією, яка реалізує свої виконавчо-розпорядчі повноваження [3, с. 46].

Ознаки адміністративно-правових відносин:

- виникають, змінюються та припиняються в сфері публічного адміністрування;
- формуються у рамках і на основі адміністративно-правових норм, які містять у собі абстрактну конструкцію відносин;
- відносини об'єктивуються з виникненням юридичних фактів, передбачених адміністративно-правовими нормами;
- обов'язковим суб'єктом виступає відповідний орган публічної адміністрації;
- складаються у специфічній сфері здійснення владно-організаційної діяльності суб'єктів публічної адміністрації;
- можуть виникати за ініціативою будь-якої із сторін. При цьому згода або бажання другої сторони не є обов'язковою умовою їх виникнення, так само, як і наявність або відсутність у неї владних повноважень;
- спори, які можуть виникати між учасниками адміністративно-правових відносин переважно вирішуються в адміністративному (позасудовому) порядку [3, с. 47].

Складовими частинами адміністративно-правових відносин є суб'єкти, об'єкти, юридична основа та юридичні факти [3, с. 47].

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01 липня 2004 р. суб'єктами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності є:

- 1) страхувальники – юридичні особи та дієздатні громадяни, що уклали із страховиками договори обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю, майну третіх осіб під час експлуатації наземного транспортного засобу;
- 2) особи, відповідальність яких застрахована, – страхувальник та інші особи, які правомірно володіють забезпеченим транспортним засобом. Володіння забезпеченим транспортним засобом вважається правомірним, якщо інше не встановлено законом або рішенням суду;
- 3) страховики – страхові організації, що мають право на здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;
- 4) Моторне (транспортне) страхове бюро України є єдиним об'єднанням страховиків, які здійснюють обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів за шкоду, заподіяну третім особам;

5) потерпілі – юридичні та фізичні особи, життю, здоров'ю або майну яких заподіяна шкода внаслідок дорожньо-транспортної пригоди з використанням транспортного засобу [4].

Таким чином, на підставі зазначеного вичерпного переліку суб'єктів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності можна відзначити, що особи, допущені до керування автомобілем, не є суб'єктами страхування, відповідно до вищезазначеного Закону України.

В такому разі у випадках керування ТЗ особою, яка не внесена до списку осіб, допущених до керування в момент укладання, а так само в період дії договору, передбачена адміністративна відповідальність за ст. 126 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5].

Отже, на нашу думку, відносини у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів доцільно залежно від суб'єкта правовідносин розділяти на такі групи:

– основні (обов'язкові): це відносини, що складаються між страховиком та страхувальником щодо виконання останнім обов'язків щодо обов'язкового страхування своєї цивільної відповідальності як власника ТЗ;

– додаткові: відносини, що виникають з приводу відшкодування шкоди, заподіяної діями власника ТЗ життю, здоров'ю або майну іншої особи під час експлуатації ТЗ (можуть і не настати).

– супутні: це відносини, тісно пов'язані з основними та забезпечують їх реалізацію, наприклад, відносини між страховиком і органом страхового нагляду, між страховиком і уповноваженим співробітником поліції під час вчинення ДТП тощо.

На перший погляд, основні відносини у цій сфері (між страхувальником і страховиком) не можна назвати адміністративно-правовими, оскільки в них не бере безпосередньої участі орган публічної адміністрації чи посадова особа. Тому дослідивши форми та засоби впливу держави на суспільні відносини, надають нам змогу зазначити про існування непрямих (опосередкованих) правових відносин, що забезпечують непрямий вплив держави на суспільні відносини через інститути громадянського суспільства [6, с. 89].

Отже, відносини у сфері обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів можна охарактеризувати як відносини між державою та громадянами – власниками транспортних засобів (через страховиків), де у громадян існує обов'язок щодо здійснення страхування ТЗ, а в держави – право контролювати виконання даного обов'язку та застосовувати відповідні заходи відповідальності у разі її невиконання. Таким чином, зазначені відносини можна зарахувати до адміністративно-правових.

До додаткових правовідносин зараховані відносини, що виникають з приводу відшкодування шкоди, заподіяної діями власника ТЗ життю, здоров'ю або майну іншої особи. Відповідно до ст. 5 вищезазначеного Закону України, об'єктом таких відносин є майнові інтереси страхувальників, пов'язані з відшкодуванням особою, цивільно-правова відповідальність якої застрахована, шкоди, заподіяної життю, здоров'ю, майну потерпілих внаслідок експлуатації забезпеченого транспортного засобу [4]. Усі відносини, що складаються з приводу відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну винними діями власника ТЗ потерпілим в результаті ДТП, регулюються нормами цивільного права [7].

Щодо супутніх правових відносин, що складаються, наприклад, між страховиком і органом страхового нагляду, між страховиком і уповноваженим співробітником поліції під час вчинення ДТП, то вони є адміністративно-правовими, оскільки повністю відповідають ознакам таких відносин, викладеним вище [8, с. 41].

Наступною складовою адміністративно-правових відносин є юридична основа, під якою розуміють адміністративно-правові норми – як матеріальні, так і процесуальні, на підставі яких виникають відносини.

Особливістю адміністративно-правових відносин у сфері обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів є те, що вони тією чи іншою мірою регулюються правовими нормами декількох галузей прав, що створює певні проблеми в їх розмежуванні. Так, до норм галузей права, які регулюють напрями страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, належать:

– конституційні норми. Так, відповідно до ч. 1, 7 ст. 41 Основного Закону України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю; використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства [9].

Ці конституційні положення поширюються також на правовідносини із захисту майнових прав особи, у тому числі шляхом відшкодування матеріальної та моральної шкоди у випадках, визначених законом [10].

– норми цивільного права. Зокрема, нормами Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. (далі – ЦК України) регулюються відносини майнового характеру.

Загальні підстави та особливості відшкодування шкоди, завданої, зокрема, джерелом підвищеної небезпеки, передбачені у ст. ст. 1166, 1167, 1187 ЦК України. Згідно з положеннями ч. 2 ст. 1187 цього Кодексу, шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку [11].

Отже, особа, якій заподіяно шкоду, зокрема внаслідок дорожньо-транспортної пригоди, у випадках, визначених законом, має право на її відшкодування. Захист цього права фізичних та юридичних осіб у разі настання страхових випадків, передбачених договором страхування або законом, забезпечує цивільно-правовий інститут страхування [10].

– норми страхового права. Так, норми Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. встановлюють види обов'язкового страхування, одним із яких є страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [7]. До нормативно-правових актів, норми яких регулюють страхування ТЗ, слід віднести Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 1 липня 2004 р., який є спеціальним законом, що регулює правовідносини у сфері обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів [4].

Вищенаведене дає можливість наголосити на тому, що відносини у сфері обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів регулюються нормами різних галузей права, що створює певні проблеми в їх розмежуванні.

Останньою складовою адміністративно-правових відносин є юридичні факти, під якими розуміють певні дії та події, які слугують фактичною підставою для виникнення, зміни та припинення адміністративно-правових відносин [3, с. 48].

У нашому випадку подією є дорожньо-транспортна пригода, що сталася під час руху транспортного засобу, внаслідок якої загинули або поранені люди чи завдані матеріальні збитки [4].

Відзначимо, що дана складова адміністративно-правова норма виникає за настанням страхового випадку, тобто вчинення дорожньо-транспортної пригоди, що сталася за участю забезпеченого транспортного засобу, внаслідок якої настає цивільно-правова відповідальність особи, відповідальність якої застрахована за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю або майну потерпілого [4].

При цьому важливим є те, що страховий випадок настає при пред'явленні потерпілим вимоги про відшкодування заподіяної шкоди. Якщо така вимога потерпілим не висувається, обов'язки відшкодувати збиток у страховика не виникає. Тобто страховий випадок є наслідком порушення правил дорожнього руху, адже без порушення правил дорожнього руху не сталося б ДТП та не настав би страховий випадок.

Висновки. Таким чином, вищенаведене дозволяє сформулювати авторське визначення адміністративно-правових відносин у сфері обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, як врегульовані адміністративно-правовими нормами суспільні відносини, які виникають під час відшкодування шкоди, заподіяної життю, здоров'ю та майну потерпілих при експлуатації наземних транспортних засобів на території України.

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що відносини у сфері обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів доцільно розділити на групи залежно від галузевої належності правових норм та суб'єкта правовідносин на: адміністративно-правові (основні та супутні) та цивільно-правові (додаткові).

Список використаної літератури

1. Статистичні відомості Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua/>.
2. Линник Г. О. Адміністративно-правові відносини в інформаційній сфері / Г. О. Линник // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 8. – С. 73–75.
3. Колпаков В. К. Курс адміністративного права України : підруч. / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Суценок [та ін.] – [2-ге вид., перероб. і допов.] – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.
4. Закон України Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів прийнятий 01 лип. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 1. – Ст. 1.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 груд. 1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/>.

6. *Адміністративне право: конспект лекцій / уклад.: Л. В. Єрофєєнко. – Харків : Харківський нац. авто.-дор. ун-т, 2015. – 134 с.*
7. *Закон України «Про страхування», прийнятий 07 берез. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 18. – Ст. 78.*
8. *Кашкарьова О. В. Страхіві відносини як інститут фінансового права [Електронний ресурс] / О. В. Кашкарьова // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 314–318. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12kovifp.pdf>.*
9. *Конституція України від 28 черв. 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>.*
10. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Божка Валерія Віталійовича щодо офіційного тлумачення положень п. 13.1 ст. 13 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 23.12.2014 р. // Офіційний вісник України. – 2015. – № 4. – Ст. 70.*
11. *Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/>.*

References

1. *Statystychni vidomosti Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy [The statistical data of the Ministry of the Internal Affairs of Ukraine]. <http://www.mvs.gov.ua/>. Retrieved from <http://www.mvs.gov.ua/>.*
2. *Lynnyk, G. O. (2010). Administratyvno-pravovi vidnosyny v informatsiinii sferi [The administrative and law relationships in the information sphere]. Pidpryemnytstvo, gospodarstvo i pravo – Business, economy and law, 8, 73-75 [in Ukrainian].*
3. *Kolpakov, V. K., Kuzmenko, O. V. & Pastukh, I. D. (2013). Kurs administratyvnoho prava Ukrainy [The course of the administrative law of Ukraine]. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].*
4. *Zakon Ukrainy Pro oboviazkove strakhuvannia tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti vlasnykiv nazemnykh transportnykh zasobiv pryiniaty 1 lyp. 2004 roku [The Law of Ukraine About the compulsory civil and law liability insurance of the owners of land vehicles from July 1 2004]. (2005). Vidomosti Verkhovnoi rady Ukrainy – Data of the Supreme Council of Ukraine, 1, article 1 [in Ukrainian].*
5. *Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia pryiniaty 7 grud. 1984 roku [The Code of Ukraine about administrative offence from December 7 1984]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/>.*
6. *Yerofenko, L.V. (2015). Administratyvne pravo [The administrative law]. Kharkiv: Kharkivskiy nats. avto.-dor. un-t [in Ukrainian].*
7. *Zakon Ukrainy Pro strakhuvannia pryiniaty 7 berez. 1996 roku [The Law of Ukraine About insurance from Mart 7 1996]. (1996). Vidomosti Verkhovnoi rady Ukrainy – Data of the Supreme Council of Ukraine, 18, article 78 [in Ukrainian].*
8. *Kashkarova, O. V. (2012). Strakhovi vidnosyny yak instytut finansovogo prava [The Insurance Relationship as an Institution of Financial Law] Forum prava – The Board Rules, 2, 314-318. Retrieved from <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12kovifp.pdf>*
9. *Konstytutsiia Ukrainy pryiniaty 28 cherv. 1996 roku [The Constitution of Ukraine from June 28 1996]. zakon.rada.gov.ua/. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/>.*
10. *Rishennia Konstytutsiinogo Cudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym zvernenniam gromadianyna Bozhka, V. V., shchodo ofitsiinogo tлумachennia polozhen punktu 13.1 article 13 Zakonu Ukrainy Pro oboviazkove strakhuvannia tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti vlasnykiv nazemnykh transportnykh zasobiv pryiniaty 23 grud. 2014 roku [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of a constitutional appeal from citizen Bozhok Valeriy Vitaliyovych concerning the official explanation of the statements point 13.1 article 13 of the Law of Ukraine «About the compulsory civil and law liability insurance of the owners of land vehicles» from December 23 2014] (2015). Ofitsiinyi visnyk Ukrainy – The official newsletter of Ukraine, 4, article 70 [in Ukrainian].*
11. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy pryiniaty 16 sich. 2003 roku : The Civil Code of Ukraine from January 16 2003. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/>.*

Стаття надійшла до редакції 14.12.2017.